

Budoucnost FEL: prestiž školy je neslučitelná s masovostí studia

Petr Olšák

Prestiž školy/fakulty jako celek

Nelze pod jednou značkou (např. značkou FEL) spojit jednak masovou výuku a jednak prestižní školu. Veřejnost nerozlišuje mezi studijními programy. Např. dostane-li se absolvent nějakého gymnázia na MIT, je zapsán zlatým písmem do síně slávy tohoto gymnázia a nikdo se už neptá, na jaký vlastně byl přihlášen program a zda ho vůbec dostudoval. Tou značkou (pod níž veřejnost dále nerozlišuje) je MIT samo o sobě, nikoli „program XY na MIT“. Podobně nízká rozlišovací schopnost je u laické veřejnosti (připouštím, že odborníci možná dokáží rozlišovat lépe) i na výstupní straně školy. Tj. stačí říci „absolvent MIT“ a většina lidí to považuje za jasný průkaz kvality. Když řekneme „absolvent FEL“, neznamená to z tohoto pohledu vlastně nic.

Vpustíme-li pod značku FEL masovou výuku, pak jsme tu značku jednoznačně znehodnotili. To je, podle mého názoru, škoda.

Letos vyšel v celostátních novinách několikastránkový článek o tom, že kdo chce mít při vstupu na vysokou školu jistotu, ať se přihlásí na techniku, například FEL. Tomu veřejnost rozumí a na základě toho vyhodnocuje FEL jako neprestižní školu.

Poznámka trochu mimo téma: letos prý je více zájemců o bakalářské studium na FEL než loni. Domnívám se, že to je důsledek výše zmíněného článku, takže bychom z toho neměli mít zas takovou radost, jak někteří mají.

Konflikt bakalářského a magisterského studia

Naše vysoké školství má mnohasetletou tradici v „dlouhých“ studijních programech. Importovat jiné metody (třístupňový systém vzdělání) může být velmi obtížné a možná i kontraproduktivní. Připouštím, že se tím škola snaží být kompatibilní se současným okolím, takže tyto jiné metody jednoznačně neodmítám. Nicméně je třeba pojmenovat problémy, které jsou s tím spojeny, a hledat řešení.

Dovolím si svůj pohled na problém, tj. pohled vyučujícího matematiky v prvním ročníku. Obsah a úroveň těchto předmětů byla za doby „dlouhého“ programu vyměřena cílem: učíme budoucí inženýry. Nyní podléháme nátlaku shora snížit tuto úroveň, protože učíme jen budoucí bakaláře. Dobrá, pokud snížíme úroveň (například místo abstraktního způsobu uvažování degradujeme výuku jen na kuchářku příkladů), pak nemáme nástroje, jak zpětně donutit na konci bakalářského studia adepta o magisterský program, aby se znovu podíval na látku, která mu byla zatajena v prvním ročníku ve jménu toho, že učíme jen bakaláře. Vrátit se na začátek a budovat tu matematiku od základů znovu a aspoň trochu pořádněji se už ve třetím ročníku nevyplatí.

Nemluvím už o tom, že pokud se mezi tou masou budoucích bakalářů vyskytne náhodou kvalitní student, je výukou v prvním ročníku otráven, protože se nic nedozví, a odchází jinam. Nemá motivaci zde dělat nic navíc, protože i průměrně studující bakaláři mají stejnou šanci dostat se na magisterské studium (viz jeden z posledních senátních kompilovatelných dokumentů o přijímačkách na magistry).

Přijímací zkoušky do bakalářského studia

Je potřeba optimálně nastavit za sebou stojící dva filtry: filtr přijímacích zkoušek a filtr, který vyřadí slabé studenty v prvním ročníku. Nejprve zvážím dva extrémy:

1. Vysoce náročné přijímačky. Projdou jen studenti, kteří pak už nemají problémy s náročností výuky. Pro: je to dobrá ochrana značky FEL. Proti: adeпти o studium mohou být během krátké přijímací zkoušky stresováni a možná i náhoda rozhodne o jejich nepřijetí, což jim na celý život může zanechat pocit křivdy.

2. Žádné přijímací zkoušky. Pro: studenti mají možnost se (nezáväzně) podívat na náročnost vysokoškolského vzdělání a během prvního semestru (což je dostatečně dlouhá doba) mohou sami zjistit, že na to třeba nemají a bez ztráty kytičky to vzdát. Je to jejich rozhodnutí, jejich další život neovlivnila žádná náhoda. Proti: špatná ochrana značky FEL (dokud se veřejnost nedozví, že propustnost v prvním ročníku je třeba jen 15 %). Možná taky se studenti do poslucháren na první přednášku vůbec nevejdu.

Asi bude potřeba najít mezi těmito extrémy vhodný kompromis.

Jako učitel v prvním ročníku mohu potvrdit, že existuje nezanedbatelná část studentů, kteří se skutečně objeví na prvních několika cvičeních a pak se po anglicku vypaří. To považuji za dobré:

studenti sami přišli na to, že je studium nad jejich síly, nebo, že je toto studium z jakýchkoli důvodů neoslovilo.

Za velmi špatné ale považují, když přijímací zkouška je jenom nepodařená mimikra (i novináři výše zmíněného článku to odhlalili) a přednášející v prvním ročníku musí studentům říci: nemusíte se učit; čtvrtina z vás, co si tuto školu zapsala, se zde vůbec neukáže, druhá čtvrtina odejde dobrovolně a zbylých 50 % z vás musí projít, neboť to mám nařízeno shora a je to mezi prioritami Dlouhodobého záměru FEL (bod 1.5).

Zeštíhlení školy, ekonomické důsledky

Ve svém „volebním výkřiku“ při volbách do AS FEL jsem napsal: „Budu se snažit vrátit naši instituci punc špičkové technické vysoké školy, na které mohou studovat i učit jen ti nejlepší.“ Chápal jsem to jako „názorový průzkum“, zda lidé budou ochotni připustit, že je třeba školu výrazně redukovat. Obával jsem se, že mě na základě toho lidé nebudou volit (ledaže by se sami cítili, že jsou nejlepšími studenty nebo zaměstnanci a že je můj „program“ neohrozí). Byl jsem proto překvapen volebním výsledkem (byl jsem čtvrtý mezi zaměstnanci). Domnívám se, že tento výsledek není důsledkem toho, že jsem nějaká výrazná osobnost, ale toho, že se lidé ztotožnili s tímto „programem“ a přejí si školu s méně studenty i zaměstnanci. Pokusme se jim vyhovět. Řečeno politickou terminologií: na prosazování kroků vedoucích k redukci studentů a zaměstnanců v naší škole mám mandát.

Vlády ČR nás nikdy ekonomicky nemotivovaly směrem ke kvalitě, ale stimulovaly jen kvantitativní růst. My jsme nastavili kvůli těmto nešťastným ekonomickým stimulům stroj na studenty na takovou kapacitu, která zničí poslední známky kvality studia a nakonec nás zničí všechny, protože na vstup tohoto stroje v nejbližších letech dorazí výrazný pokles demografické křivky. To je realita. Přežijí jen ty školy, které zavčas začnou svůj stroj všemi možnými prostředky brzdit.

Nemůžeme čekat, až vláda najde ekonomické nástroje na podporu kvality, ale měli bychom začít se zeštíhlením fakulty co nejdříve sami, třebaže to bude znamenat méně peněz a v důsledku toho propouštění zaměstnanců. Chápu, že jít proti Parkinsonovým zákonům (že každá organizace má tendenci se pouze rozrůstat) je těžké, možná skoro nemožné. Předkládám proto senátu k úvaze, zda by to přece jenom nešlo nějak realizovat. Obávám se, že naše současné vnitřní ekonomické nástroje, kdy se katedry přetahují prostřednictvím bodových hodnocení o kus žvance, na tento těžký úkol nebude stačit. Bude potřeba přijít s nějakým zcela novým principem, který bude preferovat zájem fakulty jako celku a nebude se ohlížet na partikulární zájmy jednotlivých kateder.

Za zcela chybný považuji argument: my nemůžeme zrušit z Dlouhodobého záměru zmínku o 50% propustnosti, protože jakákoli nižší propustnost je neekonomická. Ano, je neekonomická v tom smyslu, že budeme mít méně peněz a v důsledku toho méně zaměstnanců. Ale udržíme úroveň výuky nebo ji dokonce zvýšíme, a to je hlavní cíl. To se nám v dlouhodobém horizontu bohatě vrátí.

Procenta populace

Když se podívám do starých skript, co vše se stačilo odpřednášet v prvním ročníku, je mi z toho smutno. Dnes z toho nemáme v osnovách ani polovinu. Je to dáno tím, že dříve vysoké školy pracovaly s méně než deseti procenty populace, takže tempo výuky bylo tomu odpovídající. Ve škamnách spolu seděli studenti s vyrovnanějšími dispozicemi ke studiu. Pokud dnes máme dveře otevřeny pro třicet procent populace a více, nesmíme se divit, že někteří studenti neumějí krátit zlomky. Je naprosto mylná domněnka, že chyba je v učitelích. Asi se shodneme na tom, že jen určité konstantní procento populace je schopno určitého stupně abstraktního myšlení a drilem ani nátlakem jim mozek nepředěláme.

Zabývat se otázkami jak zlepšit výuku, abychom pomohli těm slabým, považuji za zbytečné mrhání energií. Podstatně smysluplnější je tyto slabé studenty přesvědčit, že na naší škole nemají co dělat. Z tohoto pohledu bych například z Dlouhodobého záměru zrušil veškeré řeči o domácích úkolech a průběžné přípravě během semestru, protože mi to připadá vůči vysokoškolským studentům nedůstojné. Také bych zrušil odstavec 4.4 (zvýšování průchodnosti studia), protože ten v kontextu předchozího odstavce (péče o nadané studenty) vyznívá jako „péče o slabé studenty“, ale ty na škole nechceme mít.

Připouštím, že 30 % vysokoškoláků je celospolečenská poptávka. V tom případě bychom měli být natolik silní, abychom mohli říci: na jiných (pseudo)vysokých školách 30 % možná, ale na naší nikoli. My se orientujeme na kvalitu.